

УДК 614.8

М.А. Скидан, канд. мед. наук, О.М. Євдін

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ОСНОВИ НАДАННЯ ЕКСТРЕНОЇ МЕДИЧНОЇ ТА ДОМЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ ПІД ЧАС НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

Висвітлено організаційні основи щодо надання екстреної медичної та домедичної допомоги під час виникнення надзвичайних ситуацій та ліквідації їх медико-санітарних наслідків.

Ключові слова: надзвичайна ситуація; небезпечна подія; місце події; постраждалі; екстрена медична допомога; домедична допомога.

M. Skidan, Cand. of Sc. (Med.), O. Evdin

ORGANIZATIONAL FRAMEWORK FOR EMERGENCY MEDICAL FIRST AIDE

Deals with the organizational framework for the provision of emergency medical and first aide assistance during emergencies and emergency health consequences.

Keywords: emergency; dangerous event; emergency medical care; first aide

Удосконалення (реформування) існуючої системи надання медичної допомоги населенню взагалі і, зокрема під час виникнення надзвичайних ситуацій та ліквідації їх медико-санітарних наслідків, як було зазначено у роботі [1], започатковано законодавчими актами [2 - 4].

Організаційно-правові засади забезпечення громадян України та інших осіб, які перебувають на її території, екстреною медичною допомогою, у тому числі під час виникнення надзвичайних ситуацій і ліквідації їх медико-санітарних наслідків, та засади створення, функціонування і розвитку системи екстреної медичної допомоги, визначені Законом України "Про екстрену медичну допомогу" [4], який вступив у дію з 1 січня 2013 року.

Організація та забезпечення функціонування системи екстреної медичної допомоги у порядку та в межах повноважень, визначених законом [4], здійснюється Кабінетом Міністрів України, центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я, Радою міністрів Автономної Республіки Крим, обласними, Київською та Севастопольською міськими державними адміністраціями, обласними радами, іншими органами місцевого самоврядування.

Основними завданнями системи екстреної медичної допомоги є організація та забезпечення:

доступної, безоплатної, своєчасної та якісної екстреної медичної допомоги відповідно до цього Закону, у тому числі під час виникнення надзвичайних ситуацій та ліквідації їх наслідків;

медико-санітарного супроводу масових заходів та заходів за участю осіб, стосовно яких здійснюється державна охорона;

взаємодії з аварійно-рятувальними підрозділами міністерств, інших центральних та місцевих органів виконавчої влади під час виникнення надзвичайних ситуацій та ліквідації їх наслідків.

Основними принципами функціонування системи екстреної медичної допомоги є: постійна готовність до надання екстреної медичної допомоги; оперативне та цілодобове реагування на виклики екстреної медичної допомоги;

доступність та безоплатність екстреної медичної допомоги, її своєчасність, якість та пріоритетність;

послідовність та безперервність надання екстреної медичної допомоги та її відповідність єдиним вимогам;

регіональна екстериторіальність.

Метою роботи було проведення аналізу вимог Закону [4] щодо організаційних основ надання екстреної медичної та домедичної допомоги під час виникнення надзвичайних ситуацій та ліквідації їх медико-санітарних наслідків, а також напрацьованих Кабінетом Міністрів України відповідно до цього Закону нормативно-правових актів.

Об'єктом дослідження стали законодавчі та нормативно-правові акти з вищезазначених питань.

Екстрена медична допомога [4] – медична допомога, яка полягає у здійсненні працівниками системи екстреної медичної допомоги невідкладних організаційних, діагностичних та лікувальних заходів, спрямованих на врятування і збереження життя людини у невідкладному стані та мінімізацію наслідків впливу такого стану на її здоров'я.

Невідкладний стан людини [4] – раптове погіршення фізичного або психічного здоров'я, яке становить пряму та невідворотну загрозу життю та здоров'ю людини або оточуючих її людей, і виникає внаслідок хвороби, травми, отруєння або інших внутрішніх чи зовнішніх причин.

Система екстреної медичної допомоги – сукупність визначених законом [4] закладів охорони здоров'я та їх структурних одиниць, які забезпечують організацію та надання екстреної медичної допомоги, у тому числі під час виникнення надзвичайних ситуацій та ліквідації їх наслідків.

Працівниками системи екстреної медичної допомоги є:

медичні працівники центрів екстреної медичної допомоги та медицини катастроф, станцій екстреної (швидкої) медичної допомоги, бригад екстреної (швидкої) медичної допомоги, відділень екстреної (невідкладної) медичної допомоги, які безпосередньо надають екстрену медичну допомогу та/або забезпечують її надання;

немедичні працівники центрів екстреної медичної допомоги та медицини катастроф, станцій екстреної (швидкої) медичної допомоги, бригад екстреної (швидкої) медичної допомоги, відділень екстреної (невідкладної) медичної допомоги, які здійснюють організаційно-технологічне забезпечення екстреної медичної допомоги медичними працівниками системи екстреної медичної допомоги.

Організація системи екстреної медичної допомоги.

Центр екстреної медичної допомоги та медицини катастроф (далі – Центр) [5] – територіальне медичне об'єднання, що забезпечує на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці (Автономна Республіка Крим, область, м. Київ та Севастополь) організацію та надання екстреної медичної допомоги пацієнтам і постраждалим, які перебувають у невідкладному стані у повсякденних умовах, особливий період та під час ліквідації наслідків надзвичайної ситуації. До складу Центру входять:

станція екстреної (швидкої) медичної допомоги (далі - Станція) [6] — заклад охорони здоров'я, основним завдання якого є забезпечення постійної готовності бригад екстреної (швидкої) медичної допомоги до надання екстреної медичної допомоги у цілодобовому режимі та координація їх діяльності з оперативно-диспетчерською службою Центру на території адміністративно-територіальної одиниці (Автономна Республіка Крим, області, м. Київ та Севастополь). Станція є функціональною складовою системи екстреної медичної допомоги відповідної адміністративно-територіальної одиниці. Станція може входити до складу Центру як юридична особа та виконувати функції, визначені статутом об'єднання, або мати статут відокремленого підрозділу Центру та виконувати функції, покладені на неї наказами Центру;

бригада екстреної (швидкої) медичної допомоги (далі - бригада) [7] є структурною одиницею Центру або Станції, яка надає екстрену медичну допомогу людині, що перебуває у

невідкладному стані, безпосередньо на місці події та під час перевезення такої людини до закладу охорони здоров'я. За своїм складом бригади поділяються на лікарські та фельдшерські. У разі потреби за рішенням керівника Центру можуть утворюватися з числа лікарських бригад спеціалізовані лікарські бригади за спеціалізацією: психіатрія, кардіологія, неврологія, педіатрія, неонатологія тощо. Порядок дії бригад екстреної (швидкої) медичної допомоги на випадок надзвичайної ситуації визначає Міністерство охорони здоров'я за погодженням з Державною службою з надзвичайних ситуацій України [8]. Якщо під час перевезення бригадою екстреної (швидкої) медичної допомоги пацієнта, який перебуває у невідкладному стані, у нього виникли раптові ускладнення, що не можуть бути усунуті медичними працівниками цієї бригади, такий пацієнт доставляється до найближчого закладу охорони здоров'я незалежно від форми власності та підпорядкування, де йому може бути надано необхідну медичну допомогу відповідно до його стану. Відмова у наданні медичної допомоги такому пацієнту або створення перешкод у її наданні не допускається і тягне за собою для осіб, які її допустили чи здійснили без поважних причин, визначену законом відповідальність;

Якщо під час перевезення бригадою екстреної (швидкої) медичної допомоги пацієнта, який перебуває у невідкладному стані, у нього виникли раптові ускладнення, які не можуть бути усунуті медичними працівниками цієї бригади, такий пацієнт доставляється до найближчого закладу охорони здоров'я незалежно від форми власності та підпорядкування, де йому може бути надано необхідну медичну допомогу відповідно до його стану. Відмова у наданні медичної допомоги такому пацієнту або створення перешкод у її наданні не допускається і тягне за собою для осіб, які її допустили чи здійснили без поважних причин, визначену законом відповідальність.

оперативно-диспетчерська служба [9] є структурним підрозділом Центру, який, використовуючи телекомунікаційні мережі, програмні, технічні та інші засоби, забезпечує у цілодобовому режимі:

прийняття, формування та передачу інформації про виклики екстреної медичної допомоги;

інформаційну підтримку та координацію дій бригад екстреної (швидкої) медичної допомоги і закладів охорони здоров'я щодо надання екстреної медичної допомоги.

Відділення екстреної (невідкладної) медичної допомоги є структурним підрозділом багатопрофільної лікарні, в якому у цілодобовому режимі забезпечується надання екстреної медичної допомоги пацієнтам (постраждалим).

Типове положення про відділення екстреної (невідкладної) медичної допомоги затверджується центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я [4].

Перелік закладів охорони здоров'я, які забезпечують надання медичної допомоги на території відповідних адміністративно-територіальних одиниць у разі виникнення надзвичайних ситуацій та ліквідації їх наслідків, визначають Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські державні адміністрації [4].

Таким чином, центр екстреної медичної допомоги та медицини катастроф забезпечує:

прийняття викликів екстреної медичної допомоги;

формування, оброблення та передачу інформації про виклики екстреної медичної допомоги;

координацію дій бригад екстреної (швидкої) медичної допомоги та закладів охорони здоров'я щодо надання екстреної медичної допомоги;

розрахунок необхідної кількості та планування місцезнаходження пунктів постійного і тимчасового базування бригад екстреної (швидкої) медичної допомоги;

визначення закладу охорони здоров'я, до якого бригада екстреної (швидкої) медичної допомоги здійснюватиме перевезення постраждалого у невідкладному стані та передачу цієї інформації бригаді екстреної (швидкої) медичної допомоги і такому закладу. Порядок інформування бригад екстреної (швидкої) медичної допомоги про виклик екстреної медичної

допомоги та їх направлення на місце події визначано постановою Кабінету Міністрів України [9].

Організовує та здійснює:

транспортування постраждалих, які потребують медичного супроводу, а також медичної евакуації під час ліквідації наслідків надзвичайної ситуації;

організаційно-методичну допомогу Міністерству охорони здоров'я Автономної Республіки Крим, структурним підрозділам з питань охорони здоров'я, обласних, Київської та Севастопольської міських держадміністрацій під час розроблення Плану медико-санітарного забезпечення населення у разі виникнення або загрози виникнення надзвичайної ситуації;

прогнозування виникнення наслідків надзвичайної ситуації та розроблення рекомендацій щодо їх ліквідації;

проведення збору, аналізу та передачі інформації про наслідки надзвичайної ситуації з використанням Урядової інформаційно-аналітичної системи з питань надзвичайних ситуацій;

контроль за своєчасністю, повнотою та якістю надання екстреної медичної допомоги бригадами;

взаємодію з аварійно-рятувальними службами та підрозділами міністерств та інших органів виконавчої влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування під час виникнення надзвичайної ситуації та ліквідації її наслідків. Постановою Кабінету Міністрів України [8] затверджений Порядок взаємодії закладів охорони здоров'я, що входять до системи екстреної медичної допомоги, з аварійно-рятувальними службами та підрозділами центральних та інших органів виконавчої влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування під час виникнення надзвичайних ситуацій та ліквідації їх наслідків, який визначає механізм їх взаємодії під час виконання спільних завдань з ліквідації медико-санітарних наслідків надзвичайних ситуацій. Метою взаємодії є забезпечення ефективного використання наявних бригад екстреної (швидкої) медичної допомоги, спеціалізованого санітарного транспорту, виробів медичного призначення, лікарських засобів для рятування життя та збереження здоров'я людей під час ліквідації медико-санітарних наслідків надзвичайних ситуацій. Реагування закладів охорони здоров'я, що входять до системи екстреної медичної допомоги, на надзвичайні ситуації здійснюється відповідно до нормативно-правових актів, які регламентують порядок реагування на надзвичайну ситуацію або загрозу її виникнення (державні та територіальні плани реагування, затверджені в установленому законодавством порядку).

Організовує і проводить:

навчання та практичну підготовку немедичних працівників з питань надання домедичної допомоги згідно з програмами, затвердженими МОЗ;

навчально-тренувальні заходи щодо ліквідації наслідків надзвичайної ситуації;

допомогу закладам охорони здоров'я у проведенні заходів щодо ліквідації наслідків надзвичайної ситуації.

Координує заходи щодо забезпечення готовності закладів охорони здоров'я незалежно від підпорядкування та форми власності, систем зв'язку та оповіщення, спеціалізованих формувань до виконання робіт із ліквідації наслідків надзвичайної ситуації.

Домедична допомога термін новий і має таке визначення [4] – невідкладні дії та організаційні заходи, спрямовані на врятування та збереження життя людини у невідкладному стані та мінімізацію наслідків впливу такого стану на її здоров'я, що здійснюються на місці події особами, які не мають медичної освіти, але за своїми службовими обов'язками повинні володіти такими основними практичними навичками.

Місце події – територія, приміщення або будь-яке інше місцезнаходження людини у невідкладному стані на момент здійснення виклику екстреної медичної допомоги.

Виклик екстреної медичної допомоги здійснюється за єдиним телефонним номером виклику екстреної медичної допомоги 103 або за єдиним телефонним номером виклику екстреної допомоги 112.

Виклик екстреної медичної допомоги здійснюється безоплатно.

Відмова у можливості здійснення передачі та прийняття викликів екстреної медичної допомоги забороняється і тягне для осіб, які її допустили чи здійснили, визначену законом відповідальність.

Особи, які зобов'язані надавати домедичну допомогу людині у невідкладному стані, визначені законом [4] – це зокрема: рятувальники аварійно-рятувальних служб, працівники державної пожежної охорони, працівники органів та підрозділів міліції, фармацевтичні працівники, провідники пасажирських вагонів, бортпровідники та інші особи, які не мають медичної освіти, але за своїми службовими обов'язками повинні володіти практичними навичками надання домедичної допомоги.

Статтею 109 Кодексу цивільного захисту України (далі – Кодекс) [10], визначено, що рятувальник – це особа, атестована на здатність до проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, гасіння пожеж і яка безпосередньо бере в них участь, має відповідну спеціальну, фізичну, психологічну та медичну підготовку.

Громадяни України, які вперше приймаються на службу цивільного захисту, особисто складають та скріплюють власноручним підписом Присягу, а статус рятувальника отримують на підставі рішення відповідних атестаційних органів за результатами атестації.

Аварійно-рятувальні та інші невідкладні роботи проводяться відповідно до порядку, що визначається інструкціями, правилами, статутами, іншими нормативними документами щодо дій у надзвичайних ситуаціях, які затверджуються відповідними центральними органами виконавчої влади.

Зазначимо, що обов'язки рятувальників визначаються (деталізуються) відповідними статутами [11], посадовими інструкціями (обов'язками) та контрактами, які укладаються з ними під час їх прийому на службу або роботу, ми лише акцентуємо увагу на деякі обов'язки, що визначені Кодексом, а саме:

рятувальники зобов'язані:

активно проводити аварійно-рятувальні та інші невідкладні роботи, гасіння пожеж та вживати всіх необхідних заходів для рятування населення, надання йому домедичної та іншої допомоги, не допускати невиправданого ризику;

у разі виявлення у позаслужбовий час пожежі або іншої надзвичайної ситуації повідомити про неї аварійно-рятувальному (пожежно-рятувальному) підрозділу і до його прибуття взяти на себе рятування населення, керівництво аварійно-рятувальними роботами або гасінням пожежі та організувати надання домедичної допомоги постраждалим;

проходити періодичну підготовку з питань надання домедичної допомоги постраждалим унаслідок надзвичайних ситуацій.

Крім того, вперше на законодавчому рівні, окремим рядком визначено, що за неналежне виконання покладених обов'язків рятувальники несуть відповідальність згідно із законом.

Все зазначене свідчить про те, що уміння надання домедичної допомоги постраждалим, в тому числі і на пожежах, стає невід'ємною частиною професійної діяльності рятувальників.

У зв'язку з цим, у професійних аварійно-рятувальних службах* запроваджуються спеціальна підготовка рятувальників: фізична, медична та психологічна.

*професійна аварійно-рятувальна служба - аварійно-рятувальна служба, працівники якої працюють за трудовим договором, а рятувальники, крім того, проходять професійну, спеціальну фізичну, медичну та психологічну підготовку. Медична підготовка для осіб, які не мають базової медичної освіти, включає у себе набуття навиків надання домедичної допомоги постраждалим.

Порядок підготовки та підвищення кваліфікації з надання домедичної допомоги осіб, які зобов'язані її надавати, визначено постановою Кабінету Міністрів України [12].

Наведемо лише основні його положення.

Цей Порядок визначає процедуру підготовки та підвищення кваліфікації осіб, які згідно зі своїми службовими обов'язками зобов'язані володіти знаннями і практичними навичками надання домедичної допомоги (далі - підготовка та підвищення кваліфікації).

Підготовка та підвищення кваліфікації проводяться з метою набуття особами, які згідно зі своїми службовими обов'язками зобов'язані надавати домедичну допомогу, знань та практичних навичок з надання такої допомоги особам, які перебувають у невідкладному стані.

Підготовка та підвищення кваліфікації проводяться за очною формою навчання і поділяються на перший, другий та третій рівень.

Строк підготовки та підвищення кваліфікації залежить від рівня знань і практичних навичок особи. Вимоги щодо рівня знань і практичних навичок та відповідні строки підготовки та підвищення кваліфікації затверджуються Міністерством охорони здоров'я.

Порядок підготовки та підвищення кваліфікації рятувальників визначається центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, за погодженням з центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері освіти і науки.

Направлення осіб для проходження підготовки здійснюється протягом трьох місяців з моменту призначення на посаду.

Особі, яка пройшла підготовку та успішно склала відповідний іспит, видається посвідчення про підготовку з надання домедичної допомоги, строк дії якого становить п'ять років.

Підвищення кваліфікації проводиться один раз на п'ять років.

Висновки

1. Організацію та надання екстреної медичної допомоги на території відповідної адміністративно – територіальної одиниці здійснює центр екстреної медичної допомоги, який за умов виникнення надзвичайних ситуацій та ліквідації їх наслідків, у разі потреби, залучає заклади охорони здоров'я, які не входять до системи екстреної медичної допомоги, та їх працівників і технічні ресурси до надання медичної допомоги.

2. Екстрена медична допомога особам, що перебувають у невідкладному стані як в повсякденних умовах життєдіяльності, так і за умов надзвичайних ситуацій та небезпечних подій, надається професійно підготовленими медичними працівниками на місці події, на етапах евакуації та у лікувальних закладах охорони здоров'я.

3. Домедична допомога надається на місці події особами, які не мають медичної освіти, але за своїми службовими обов'язками зобов'язані володіти навичками з її надавання.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Скидан М.А., Терентьева А.В. Деякі проблемні питання цивільного захисту (медичний аспект). Науковий вісник УкрНДІПБ № 1 (25), 2012 –с.32-38
2. Закон України «Про внесення змін до Основ законодавства України про охорону здоров'я щодо удосконалення надання медичної допомоги» від 07.07.2011 № 3611-V
3. Закон України "Про порядок проведення реформування системи охорони здоров'я у Вінницькій, Дніпропетровській, Донецькій областях та місті Києві" від 07.07.2011р. № 3612.
4. Закон України "Про екстрену медичну допомогу від 05.07. 2012 р. № 5081-VI

5. Постанова Кабінету Міністрів України від 21 листопада 2012 р. № 1116 "Про затвердження Типового положення про центр екстреної медичної допомоги та медицини катастроф"
6. Постанова Кабінету Міністрів України від 21 листопада 2012 р. № 1117 "Про затвердження Типового положення про станцію екстреної (швидкої) медичної допомоги "
7. Постанова Кабінету Міністрів України від 21 листопада 2012 р. № 1114 "Про затвердження Типового положення про бригаду екстреної (швидкої) медичної допомоги".
8. Постанова Кабінету Міністрів України від 21 листопада 2012 р. № 1121 "Про затвердження Порядку взаємодії закладів охорони здоров'я, що входять до системи екстреної медичної допомоги, з аварійно-рятувальними службами та підрозділами центральних та інших органів виконавчої влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування під час виникнення надзвичайних ситуацій та ліквідації їх наслідків"
9. Постанова Кабінету Міністрів України від 21.11.2012 № 1118 "Про затвердження Порядку інформування бригад екстреної (швидкої) медичної допомоги про виклик екстреної медичної допомоги та їх направлення на місце події"
10. Кодекс цивільного захисту України від 02.10.2012 № 5403-VI
11. Наказ МНС України від 13.03.2012 № 575 "Про затвердження Статуту дій у надзвичайних ситуаціях органів управління та підрозділів ОРС ЦЗ", зареєстрований в Міністерстві юстиції України 25.05.2012 № 835/21147
12. Постанова Кабінету Міністрів України від 21.11.2012 № 1115 "Про затвердження Порядку підготовки та підвищення кваліфікації осіб, які зобов'язані надавати домедичну допомогу".

